

Herinneringen aan Van Ouds het Raadhuis

Piet van der Ham

In 1905 werd de herberg De Swaen afgebroken en vervangen door een nieuw gebouw op basis van een plan van architect S.P. Rijnierse. Het nieuwe hotel-café-restaurant Van Ouds het Raadhuis kreeg de vorm zoals het er nu nog uit ziet. Een omvangrijk functioneel gebouw van drie bouwlagen met een serre op de begane grond. Het hotel is tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog een geliefkoosd oord geweest, met mooie kamers en zalen. Volgens zeggen trok het veel buitenlanders, die het waardeerden als een hotel van standing.

Hotel Van Ouds het Raadhuis voor de sloop in 1905 (foto NHA)

Het werd ook de pleisterplaats van de Overveense bollenboeren en handelaren, die hun activiteiten in de vroegere herberg De Swaen voortzetten. Na afloop van het veilen van bloembollen en de verkoop van bloembollengrond was het goed napraten en drinken in Van Ouds het Raadhuis. Ook werden er internationale tentoonstellingen gehouden over de bloembollen, wat heel goed paste bij de grandeur van het nieuwe hotel. Maar de tijden veranderden. Na de bouw van het Krelagehuis in Haarlem in 1928 verplaatste de bloembollenhandel van Haarlem en omstreken zich daarheen. Van Ouds het Raadhuis behield echter haar hotelfunctie en goede naam, tot ver buiten de regio.

Het pand werd door een naamloze vennootschap geëxploiteerd als beleggingsobject. Voluit ging het om N.V. Mij. Verzicht, tot exploitatie van onroerende goederen te Leidschendam. Deze N.V. had dochterondernemingen, waarbij voor dit onderwerp de N.V. tot exploitatie van hotel-café-restaurant Van Ouds het Raadhuis het belangrijkste is. De exploitatie zelf was in handen van pachters/beheerders.

Duits kwartier

Op 22 mei 1940 werd Van Ouds het Raadhuis gevorderd door de Duitse Wehrmacht. Dat gebeurde ook met veel andere gebouwen in Oud-Overveen zoals huize Duinrust (het latere Marinehospitaal), garage Van Wijk, de scholen, verenigingsgebouw Domi en verschillende woonhuizen. In veel gebouwen werden militairen ingekwartierd. Daarbij golden rangen en standen. In Van Ouds het

Raadhuis werden vooral de (SS-) officieren ondergebracht die daar een aantrekkelijke verblijfplaats hadden.

Waarschijnlijk had het gebouw ook nog een functie als regiecentrum van de regionale kustverdediging. De huidige eigenaar Arend van der Sluis herinnert zich nog aanduidingen van de SS-commandopunten van de Atlantikwall, die op de wanden van de centrale ruimte/officiersmes geschreven waren. Jammer genoeg zijn de teksten niet gefotografeerd. Bijzonder is dat de Duitse bezetters keurig betaalden voor de inbeslagneming van de verschillende gebouwen, er in Oud-Overveen veel Duitse militairen dicht op de plaatselijke bevolking woonden, maar er geen openlijke vijandigheid viel waar te nemen. Gedurende langere tijd leefden binnen een beperkt gebied twee vijandige werelden volledig langs elkaar heen.

Van Ouds het Raadhuis en de omliggende gebouwen werden beschermd door afweergeschut dat op het platte dak stond van Zijlweg 6, het buurhuis van Van Ouds het Raadhuis. Het dak hoorde bij het woonhuis, werkplaats en winkel van broer en zuster George en Fenna van Wijk. George herstelde en verkocht fietsen en Fenna dreef een tabakszaak. Het afweergeschut stond hemelsbreed op nog geen honderd meter van onze woonkamer boven de apotheek op de hoek van Bloemendaalseweg 341 en de Zijlweg. Tijdens het ontbijt konden wij de verveelde gezichten bestuderen van de Duitse militairen die elkaar afwisselden om naar Engelse vliegtuigen te turen. Ik heb niet meegemaakt dat er vanaf dit punt is geschoten.

Het hotel circa 1930. Rechts het raadhuis van Zoher

In de loop van de tijd kreeg Van Ouds het Raadhuis voor de Wehrmacht naast een militaire ook een 'troostfunctie'. Vanuit ons huis hadden wij goed zicht op het gaan en komen van jonge vrouwen. Met verachting spraken mijn ouders over 'muizen' en 'Wehrmachts-matrassen'. In het door de gemeente in 1995 uitgegeven boekje Bloemendaal 40-45, staat een treurige foto van bedjes met baby's die vanwege de nazi-ideologie verwerkt werden. Misschien wel in Van Ouds het Raadhuis. Wat is er van hen geworden?

Noodziekenhuis

Vanaf 20 september 1944 trekken de Duitsers zich terug uit Van Ouds het Raadhuis en wordt het ingericht als (gemeentelijk) noodziekenhuis. Huisarts Van Oldenborgh uit Overveen vervult de functie van geneesheer-directeur en ook andere artsen uit de omgeving verlenen zorg. Naast een hoofdverpleegster en drie gediplomeerde verpleegsters bestond het overige personeel voornamelijk uit vrijwilligers. Dat waren meestal jonge vrouwen uit de omgeving. Tot kort na de bevrijding hebben de vrijwilligers hun werk gedaan. Medio juni 1945 werd het noodziekenhuis gesloten.

Pikant is het feit dat de oprichting van het noodziekenhuis gesteund werd door de toenmalige NSB-burgemeester Zigeler. Die was door Van Oldenborgh gewaarschuwd voor het besmettingsrisico door difteriepatiënten na de door Zigeler afgekondigde ontruiming van woningen en de evacuatie van bewoners van het dorp Bloemendaal op 19 september

1944. Voor deze patiënten moest een opvang komen, aldus Van Oldenborgh. Na goedkeuring van de burgemeester heeft hij snel overeenstemming bereikt over het inrichten van Van Ouds het Raadhuis als noodziekenhuis met de beheerder/directeur van het gebouw, Han Kok. De gemeente Bloemendaal was bereid de maandelijkse huur van 600 gulden te betalen. Om juridische complicaties te voorkomen is het geen noodziekenhuis geworden van de gemeente maar werd een zelfstandige stichting opgericht. Ondanks het onbezoldigde werk van de vrijwilligers en de staf, de huurbijdrage van de gemeente en een onder de burgerij opgehaald bedrag van 1812,25 gulden, kon de stichting financieel niet volledig rondkomen. De gemeente heeft na de oorlog het tekort aangevuld waarna de stichting werd geliquideerd.

Onopgelost zijn nog de vragen of Van Oldenborgh werkelijk de difteriepatiënten ergens wilde onderbrengen, en of dit feitelijk in Van Ouds het Raadhuis is gebeurd, dan wel dat hij Zigeler met zijn medische verklaring op het verkeerde been heeft gezet. Naast de officiële status van een dependance van het Haarlemse Diaconessenhuis, werd het noodziekenhuis namelijk ook een opvangplaats voor onderduikers en mensen uit het verzet. Door het difterie-argument kreeg het noodziekenhuis voor de bezetters het stigma van een plaats waar zij maar beter weg konden blijven. Dat laatste is een veel gehoorde lezing maar het is de vraag of die lezing wel klopt. Waar of niet, feit is dat het noodziekenhuis door het toenmalige

Periode	Bloemendaal	Haarlem	Indië/Indonesië	Nieuw Guinea	Suriname/Antillen	Andere gemeente	Totaal
1945 t/m 1949	23	70	2	0	0	63	158
1950 t/m 1968	21	155	440	121	5	342	1084
1969 t/m 1971	2	57	10	0	0	20	89
1975	0	2	0	0	49	39	90
1976 t/m heden	53	167	0	0	2	314	536
Totaal	99	451	452	121	56	778	1957

Aantallen en herkomst van de bewoners van 'Van Ouds het Raadhuis', verdeeld over vijf perioden waarin zij in het pand zijn gaan wonen.

NSB-gemeentebestuur werd erkend en er voor de Duitsers daarom weinig reden bestond om controle uit te oefenen. Tot geluk van de daar verblijvende onderduikers en verzetsmensen.

Bevrijdingsfeest

Oud-Overveen viert uitbundig de herwonnen vrijheid. Op 31 augustus 1945 werd ter ere van koningin Wilhelmina het Oranjefeest gecombineerd met het feest der bevrijding. Tussen ons huis, Van Ouds het Raadhuis en hotel Roozendaal hingen de bewoners lampjes en versieringen op waaronder in de avonduren een gekostumeerd bal plaatsvond. Het wordt een volksfeest zoals later nooit meer zal plaatsvinden. Er worden praalwagens ingericht en Oud-Overveen danst op de 'rotonde' waar nu de auto's strijden om voorrang. Gekostumeerd bal in de buitenlucht van Oud-Overveen, het is lang geleden!

De jaren na de oorlog

Het gebruik van het hotel is na de oorlog aanzienlijk van karakter veranderd in vergelijking met de vooroorlogse tijd. Het wordt lange tijd een doorgangshuis voor verschillende groeperingen en daarna een kamerverhuurbedrijf. In het bevolkingsregister van de gemeente Bloemendaal zijn de aantallen bewoners en hun herkomst nauwkeurig vastgelegd. Vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog tot eind 2012 hebben in totaal 1.957 personen er onderdak gevonden. Daarbij is hun herkomst nogal divers zoals uit de bovenstaande tabel blijkt. In dit artikel beperken wij ons tot de eerste twee perioden.

Politieke delinquenten

Vrijwel direct na de bevrijding beginnen de BS (Binnenlandse Strijdkrachten) met het arresteren en interneren van politieke delinquenten: personen die lid waren geweest van de NSB of op een andere manier in de oorlogsjaren fout waren geweest. Daarbij golden termen als wapendragers, landverraders, meelopers met de Duitse bezetters, collaborateurs e.d. De illegaliteit hield in de oorlog nauwkeurig bij wie er volgens hun maatstaven fout waren en daarom na de oorlog opgepakt moesten worden. Ook op het gemeentehuis van Bloemendaal was dat bekend. Bijzonder is dat ondanks de NSB-burgemeester en wethouders, de ambtenaren toch in staat waren om op de persoonskaarten een subtiel streepje te zetten bij Bloemendalers van wie men wist dat ze lid waren van de NSB (mededeling van oud-ambtenaar Klaas Kraetzer).

Naar later bleek, werden in de beginperiode alle potentiële politieke delinquenten over één kam geschoren. Dat gebeurde vrijwel overal in Nederland. Door hun internering werden vermeende gevallen en hun familie maatschappelijk al 'gestraft' zonder dat onderzoek had plaats gevonden. Als reactie daarop richtte een aantal vooraanstaande Nederlanders (vaak uit het verzet en de politiek) de stichting Toezicht Politieke Delinquenten op. De stichting beijverde zich ervoor dat de minister van Justitie gebruik maakte van de mogelijkheid om de verdachte personen beter te behandelen. Van de afdeling Haarlem van de stichting weten wij

*Elswout Apotheek met bovenwoning tegenover
Vanouds het Raadhuis kort na de oorlog*

Gecostumeerde dans op 31 augustus 1945

dat zij met Van Ouds het Raadhuis een overeenkomst sloot om het pand als doorgangshuis te gebruiken. De overeenkomst liep van 11 mei 1946 tot en met 31 juli 1949. Gedurende die periode zijn 108 personen in Van Ouds het Raadhuis gehuisvest. Populair gezegd ging het om de begeleiding en reclassering van politieke Delinquenten waarvan het strafproces nog liep. Meestal was de verblijfsduur maar kort, minder dan een jaar.

Indische Nederlanders

Vanaf het einde van de oorlog in Azië in augustus 1945 zijn vanuit Nederlands-Indië veel mensen naar Nederland vertrokken. De exodus vanuit Nederlands-Indië had te maken met het uitroepen van de onafhankelijke staat Indonesië op 17 augustus 1945. Daarop antwoordde Nederland met het sturen van militairen en het voeren van een politionele actie tegen het Indonesische regime. Feitelijk ging het om een 'oorlog' tussen Indonesië en Nederland die pas werd beëindigd in 1963 toen Nederland door de Verenigde Naties gedwongen werd om het laatste koloniale bezit, Nieuw Guinea, aan Indonesië over te dragen. Wegens de opvang van de grote aantallen repatrianten besloot de rijksoverheid om overeenkomsten te sluiten met hotels en pensions. Dat gebeurde ook met Van Ouds het Raadhuis. Het rijk betaalde voor huisvesting en voeding van de repatrianten. Verder ging de zorg niet. De overeenkomst liep van 22 augustus 1950 tot en met 31 oktober 1968.

Wie waren de repatrianten? Vanwege de strenge privacyregels van de bevolkingsadministratie van de

gemeente Bloemendaal, is het uitsluitend mogelijk om per jaar de aantallen personen, hun plaats van herkomst (Indië/Indonesië) en hun nieuwe woonplaats te achterhalen. In Van Ouds het Raadhuis werden in totaal 573 mensen gehuisvest, die een binding hadden met het voormalige Nederlands-Indië en daarom kunnen worden aangeduid met de term Indische Nederlanders. Deze Indische Nederlanders zijn in te delen in vier categorieën: Indo-Europeanen (Indo's), Molukkers, mensen uit Nieuw Guinea en overigen. Uit de gemeentelijke cijfers valt - met uitzondering van Nieuw Guinea - jammer genoeg - niets te zeggen over het aantal personen per categorie.

Indo-Europeanen (Indo's). De ingeburgerde term Indo is afgeleid van Indo-Europeaan. Het voormalige Nederlands-Indië kende veel mensen met een Nederlandse nationaliteit, die zijn geboren uit ouders van verschillende etnische herkomst. Deze mensen trokken naar Nederland omdat zij zich niet meer veilig voelden in de nieuwe republiek Indonesië. Vanwege hun zichtbaarheid als tussengroep werden zij door de Indonesische bevolking vaak gediscrimineerd en bedreigd. Over het leven en de levensstijl van de Indo's in Nederlands-Indië zijn vele artikelen, romans en verhalenbundels geschreven. De Indische bellettrie kent een geheel eigen sfeer en kwaliteit.

Lees bijvoorbeeld de verhalenbundels *Tjies* en *Tjoek* van Vincent Mahieu, alias Tjalie Robinson.

Molukkers. Ook hadden oorspronkelijke bewoners van de Indische archipel in het verleden nauwe bindingen met Nederland, bijvoorbeeld als militair in het Koninklijke Nederlands Indische Leger (KNIL). Dat was bijvoorbeeld het geval met mensen uit de Molukken met name Ambonezen. Die hoopten vanuit Nederland hun ideaal van een eigen Molukse republiek RMS (Republiek Maluku Selatan) te kunnen realiseren. In 1951 zijn 3.500 Molukse KNIL-gezinnen (12.500 personen) naar Nederland verhuisd in de verwachting dat zij later terug zouden keren naar de Molukken binnen een onafhankelijke staat, die er niet is gekomen. Dat heeft geleid tot grote onvrede in de Molukse gemeenschap in Nederland. Het heeft lang geduurd voor de Molukkers Nederland definitief als hun 'thuis' zijn gaan beschouwen.

Mensen uit Nieuw Guinea. In 1962 zijn - kort voor de soevereiniteitsoverdracht van Nieuw Guinea aan Indonesië - voormalige inwoners van Nieuw Guinea (Papoea's) naar Nederland gekomen. Onder de migranten uit Nieuw Guinea bevonden zich ook Indische Nederlanders die eerder vanuit Indonesië naar Hollandia of een andere plaats op Nieuw Guinea gevlucht waren.

Spreidingsbeleid

Vaak moesten de repatrianten in Van Ouds het Raadhuis een jaar of langer verblijven. Een eigen woning was meestal niet direct beschikbaar, daarvoor was de woningnood in Nederland te groot. De opvang van repatrianten in contractpensions was bedoeld als tijdelijke

huisvesting. Iedere Nederlandse gemeente werd door het rijk verplicht om vijf procent van de nieuwe woningen aan te bieden aan Indische Nederlanders. Van de 573 personen uit Nederlands-Indië/Indonesië en Nieuw Guinea hebben 299 mensen vanuit 'Van Ouds het Raadhuis een onderkomen gevonden in Bloemendaal, Haarlem, de regiogemeenten en Amsterdam. Dat is 52%. Het overige deel van de repatrianten vond een thuishaven in een van 54 andere Nederlandse gemeenten.

Door de toewijzing over ons land te spreiden, is de integratie van Indische Nederlanders in Nederland zeker versneld, maar niet zonder problemen verlopen. In de vele artikelen en boeken die daarover geschreven zijn, overheerst de teleurstelling over de kille ontvangst door Nederland. Veel deuren waren gesloten. Zoals eerder vermeld, weten wij - jammer genoeg - niets van de beleving van de Indische Nederlanders in Van Ouds het Raadhuis en hun integratie in de diverse Nederlandse gemeenten. Dat is een onbekende bladzijde in het Bloemendaalse geschiedenisboek. Als voorbeeld van een geslaagde schets van de integratie van Indische Nederlanders in de gemeente Oss, leze men het boek van de - van oorsprong - Bloemendaalse schrijfster Eveline Stoel: *Asta's ogen, de levenskracht van een Indische familie*, Amsterdam 2010. Een dergelijk boek over de levensgeschiedenissen van repatrianten uit Van Ouds het Raadhuis, zou ook voor Bloemendaal heel interessant kunnen zijn.

(Wordt vervolgd)

Zijlweg met trambaan in 1917, links de serre van Van Ouds het Raadhuis